

SOCIAL ISSUES OF THE CHILDREN – REFUGEES

VESELINA ILIEVA

PHD STUDENT AT
SHUMEN UNIVERSITY "KONSTANTIN BISHOP OF PRESLEV",
PUBLISHER AND MANAGER OF [SOCIOBRAINS](#)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC ONLINE JOURNAL

BULGARIA

VESILIEVAA@GMAIL.COM

ABSTRACT: AMONG EUROPEAN COUNTRIES UNDERGOING REFUGEE PRESSURES AND BULGARIA. CHAAS OF THE REFUGEES ARE CHILDREN. IN THE FIRST HALF OF 2015 OVER 300 CHILDREN HAVE SOUGHT PROTECTION IN BULGARIA ONLY FOR THE MONTH OF JANUARY, ACCORDING TO THE STATE AGENCY FOR REFUGEES. UNOFFICIAL ESTIMATES ARE BETWEEN 1,000 REFUGEE CHILDREN CENTERS. BUT THE COUNTRY LACKS ADEQUATE PROCEDURES FOR CHILDREN - REFUGEES WHO COME HERE. ACCORDING TO INTERNATIONAL REQUIREMENTS CASES OF UNACCOMPANIED REFUGEE CHILDREN SHOULD BE TREATED COMPLETELY DIFFERENTLY FROM THOSE OF EVERYONE ELSE. UNACCOMPANIED CHILDREN - MIGRANTS SHOULD BE APPOINTED GUARDIAN TO PROTECT THEIR INTERESTS. ACCORDING TO THE COMMITTEE, THE WORK OF THE GUARDIAN IS MUCH WIDER THAN THAT OF A LEGAL REPRESENTATIVE. THE LACK OF SUCH LEADS TO A LACK OF ACCESS TO SOCIAL, EDUCATIONAL AND OTHER SERVICES IN THE COUNTRY. MOREOVER, CHILDREN - REFUGEES ARE SUBJECTED TO VARIOUS STRESSFUL SITUATIONS THAT FOLLOW THE NEW SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT OR THE DIFFICULTIES THAT ACCOMPANY THEIR STAY IN THE HOST ENVIRONMENT.

KEY WORDS: REFUGEES, REFUGEE CHILDREN, INTEGRATION, NATIONAL SECURITY, GUARDIAN, CUSTODIAN, STRESSORS, TRAUMATIC STRESS, SOCIO-CULTURAL DIFFERENCES

Целта на настоящата статия е да се представят социалните предизвикателства пред интеграцията на децата бежанци в България в съответствие на международните ангажменти и отговорностите на страната като държава - членка на Европейския съюз.

В България няма адекватни процедури за децата бежанци, които попадат в страната. Това е един от акцентите, които се поставят в доклада на "Хюмън райтс уоч" за отношението към бежанците и мигрантите у нас, представен през 2014 г. в София. Според международните изисквания случаите на непридружени деца бежанци трябва да се третира по напълно различен начин от тези с всички останали. Трябва да се направи оценка на тяхната възраст, да се настанят в отделни институции и да им се назначи т.нар. законен попечител (legal guardian), който да бъде техният посредник пред всички видове институции. Такива процедури обаче в България не съществуват. Липсват програми за интегрирането на децата в образователната система. Повечето деца от месеци не ходят на училище, което е нарушение на техните права. Има планове за промяна на това положение, но засега те не са осъществени.

На представянето на доклада "План за удържане: Връщането и задържането на сирийци и други търсещи убежище и мигранти" авторите му разказаха за част от свидетелствата, които са събрали по време на проучването си.

Представителите на "Хюмън райтс уоч" [1] не скриват, че ужасяващите условия, които са заварили в бежанските лагери и центрове за задържане при първото си

посещение – през декември, месеци по-късно са се подобрили и че са видели, че по редица проблеми се работи и има напредък. Те също така признават предизвикателствата, пред които е изправена българската държава в контекста на силния бежански наплив, но припомниха и нейните задължения като членка на Европейския съюз. В същото време действията на каналджиите се определят от тях като са престъпления срещу българската държава, а не срещу самите бежанци, с чиито права се занимават от "Хюмън райтс уоч" [1].

Голяма част от проблемите, с които се сблъскват българските власти през последната година и половина, се дължат на липсата на каквато и да е предварителна подготовка. "От 1994 г., когато е създаден статутът бежанец... и независимо че досега броят на влизащите мигранти е бил сравнително малък, не са положени сериозни усилия за тяхната интеграция. Сега, когато потокът е несравнимо по-голям, липсата на такава инфраструктура се отразява" на сигурността на държавата. Липсата пък на сигурност, пред която са изправени бежанците в България, заради възможността за депортация при издаване на заповед от Държавната агенция за национална сигурност с аргумент заплахата срещу националната сигурност. Според авторът на тази статия законът, който регламентира правомощията на агенцията, трябва да се реформира, тъй като е формулиран твърде широко и така позволява "нелегални депортации".

Критика търпят също така медийната и обществената среда, които създават враждебно отношение у хората към бежанците, поради което и ставаме свидетели на нелицеприятни случаи на нетърпимост към тях.

По данни от Държавната агенция за бежанците или от Министерството на вътрешните работи относно общия брой непридружени деца - мигранти понастоящем в България е 34, към края на 2013 г. Мнозинството от тях са от мъжки пол на възраст между 14 и 17 години. А през първата половина на 2015 г. над 300 деца са потърсили закрила в България само за месец януари т.г. по данни на Държавна агенция за бежанците. По неофициални данни между около 1000 са децата бежанските центрове.

Българският закон за убежището и бежанците предвижда, че на непридружените малолетни и непълнолетни трябва да се назначава законен настойник в съответствие с общия ред, предвиден в Семейния кодекс [5] или в Закона за закрила на детето [2].

Ако няма назначени настойници, законът гласи, че децата трябва да се представляват в производството относно предоставяне на убежище от Дирекция "Социално подпомагане" към Агенцията за социално подпомагане в Министерството на труда и социалната политика [4]. Такава подкрепа, предписана от международното право, на практика не се случва в България [7].

Непридружените деца - мигранти в България, както и възрастните, са обикновено задържани след като са били заловени, пресичайки незаконно границата. След преместването им от граничните полицейски участъци, някои деца са задържани заедно с възрастни в двата центъра за задържане на незаконни мигранти. Не съществуват отделни звена за непридружени деца - мигранти в тези съоръжения, въпреки уязвимостта на тези деца спрямо злоупотреби и експлоатация, когато са задържани заедно с възрастни.

Според член 37 (б) от Конвенцията за правата на детето [6] задържане на деца "следва да се използва само като крайна мярка" и Комитетът на ООН за правата на детето, органът, натоварен със задачата да следи изпълнението на КПД, изрично утвърждава, че непридружените деца - мигранти не трябва да бъдат задържани [8].

Ако и когато получават статут на бежанец или хуманитарен статут, непридружените малолетни и непълнолетни лица без законни настойници нямат юридически права, което спира достъпа им до социални помощи и ги излага на допълнителен риск от експлоатация и бездомност

Не съществуват ясни критерии или процедури, определени в българското законодателство относно законните настойници за деца - чужденци

Комитетът по правата на детето уточнява, че на непридружените деца - мигранти трябва да бъде назначен настойник, който да защитава техните интереси. Според Комитета, работата на настойника е много по-широка от тази на един законен представител, на какъвто детето също има право: настойникът, който няма нужда да е юрист, трябва да е консултант по всички действия, предприети за детето, независимо дали те са юридически по природа или не, и трябва да бъде добре осведомен в областта на детската грижа, за да гарантира, че "правните, социалните, здравните, психологическите, материалните и образователните нужди на детето са адекватно посрещнати" [9].

В България сега е изключително належащо да се отговори на потребностите на непридружените деца бежанци и децата в бежанските семейства, те трябва да бъдат включени в образователни и здравни програми, социални услуги; да получат психологическа и социална подкрепа за тяхната реинтеграция, защита от уязвимост, правна защита.

Необходимо е обучението на деца над 10-годишна възраст по български език да бъде организирано в центровете, в които са настанени. Следва Програмата за изучаване на български език от чужденци да бъде адаптирана за деца.

Децата от 7 до 10-годишна възраст трябва да получат възможност да се запишат в първи клас в най-близкото училище до центъра, в който са настанени, както и да се организират следобедни занимални за допълнително обучение на децата - бежанци, посещаващи български училища.

Процесът на интеграция може да бъде стимулиран чрез дейности за социално и културно сближаване между децата на бежанците и български деца. Следва да бъдат планирани инициативи /концерти, ателиета, спортни състезания/, чрез които деца от центровете, от техните общности в България и деца от близките училища и детски градини да бъдат стимулирани да общуват между си.

От изключителна важност е изработването на координационен механизъм за взаимодействие между институциите на централно и местно ниво, който да гарантира по-висока ефективност при осигуряването на правата и интересите на непридружените деца.

Но положението на децата – бежанци е не само български проблем. Това е глобален проблем и глобално предизвикателство на нашето време, което е характерно за много страни и народи. Според различни източници бежанците по света са вече около 60 млн. души, от които сред тях са около 20 милиона деца.

В контекста на написаното, децата – бежанци ще бъдат разглеждани през така наречения "стрес модел", което предполага, че определен стрес изисква от детето способности да се преодолее. И колкото по-голям е стреса, толкова повече са необходими на детето жизненоважни ресурси, необходими за да го преодолее успешно. Налични са много променливи, които са интегрирани в този модел. Те включват генетичните и други биологични източници на силата и уязвимостта на детето, неговите индивидуални характеристики, особено темперамента и способността да

преодолее трудна ситуация. В тези ситуации, от решаващо значение са социалната закрила и подкрепа от социалните служби, което го прави по-лесно да се справят с негативните ефекти на стреса.

Има ситуации, в които детето може да бъде изложено на рискове, свързани с пряка заплаха за живота му, които се разбират като "социо-културни рискове". При тях то е лишено от основните социални и психологически условия за нормално по-нататъшно развитие. Повишеният риск може да предизвика психични заболявания, или поведенчески разстройства, които често се проявяват в пристрастяване към алкохол и наркотици. Такива обстоятелства могат да направят детето престъпник или да го тласнат към самоубийство. Въпреки това, този риск не е фатален и детето може и трябва да се справи с трудностите. Но, трябва да му се помогне.

Тежките изпитания подлагат детето на определени рискове, включват понятия като "травма", "загуба" и "тежки лишения". Такъв пример е ситуацията, в която един човек е свидетел на прилагането на друго лице телесна повреда или е на ръба на смъртта, в резултат на насилие над тях - това са примери за травматичен стрес. Такива травматични стресови ситуации могат да се отразят негативно върху здравето на възрастните и особено децата. Те често водят до сериозни последици за години напред.

Децата - бежанци често са травмирани, след като стават свидетели на убийството на родителите си. Децата, които са в подобни стресови ситуации с родителите си, преодоляват трудностите по-лесно от тези деца, чиито родители са се откъснали и отведени на безопасно място, тъй като това обикновено се случва във военни зони.

Травматичните събития оставят в съзнанието на детето дълбоко впечатление, което се задържа дълго в паметта му. Специално децата, които стават свидетели на убийства, изнасилвания или самоубийствата на родителите си, живеят в кошмари и са приковани от страх. Психологичката реакция на тези деца е много по-различна от реакцията на децата, чиито родители са починали от естествена смърт. Реакциите на травматичните събития, формите на поведение, когато децата са в стресови състояния зависят от възрастта и тяхното развитие. От това зависят и средствата, които ще се употребят за тяхното спасение.

Всички деца, които преживяват психологически шок страдат от неговите ефекти. В допълнение към тях се появяват много физически и психични разстройства, които по своята същност са нарушаване на процеса на познанието и поведението в обществото. Тежестта на тези нарушения и свързаните с тях симптоми, обикновено се свързват със загуба на семейната подкрепа.

Другата страна - "загубата" е същностна характеристика на статута на бежанец. Децата са лишени от домовете си, от обичайните неща, с които са свикнали, от техните приятели, а твърде често – от своите родители, близки и роднини. За повечето деца, загубата на родителите е пълна катастрофа, което им причинява тежко психично заболяване, което може да определи бъдещият им живот. За тях са характерни неврози, депресии, влошаване на умствените способности, отслабване на цялостния жизнен тонус. Не е изключено да попаднат сред приятели - престъпници. Най-уязвимите в това отношение са децата от предучилищната възраст и юношеството.

За съжаление, децата бежанци изпитват също така тежки лишения поради липса на храна и вода, липса на медицински грижи, подходящ подслон. Всичко това води до физическо изтощение на организма. Развитието на детето се забавя, в резултат на

изтощението – физическо и емоционални. Но присъствието на семейството помага на детето да оцелее дори и в най-болезнените ситуации на психологически шок. Така то може да преодолее негодите като поведение, което го предпазва от вътрешни и външни натоварвания. Учените са доказали наличието на защитни фактори у детето, които му помагат да оцелее в критични ситуации.

Неоценима е ролята на семейството. Колкото то е на по-високо социално ниво и и политически статут, колкото по-стабилно и сплотено е семейство, толкова по-лесно е за децата да преодолеят негодите. Семейството е в състояние да осигури подкрепа на детето, да възпита у него чувство за сигурност и увереност. То служи като буфер срещу външни заплахи за детето. Ето защо, разпадането на семейството или дългосрочното отделянето от него, независимо по какви причини, сериозно пречи на развитието на детето.

Често се случва така, че семейството, родителите на децата - бежанци не могат да им предоставят адекватна подкрепа, тъй както самите те изпитват силен стрес, болка и скръб, която не им позволява да изпълняват адекватно своите родителски отговорности. Дори и най-малките стресови състояния у родителите имат пагубен ефект върху децата, причинявайки им болезнени симптоми. Детето също страда, когато се отделя от родителите си. В такива ситуации, детето често трябва да поеме отговорностите на зрелостта в много ранна възраст.

Ако в едно бежанско семейство, родителите използват насилие срещу децата си, защитната им функция избледнява. В такива случаи, детето често компенсира родителския дефицит чрез създаване на различни видове взаимоотношения с околната социална среда.

Незнанието на езика и културата на страната на новото местоживееене води до факта, че те са неприятни зад другите ученици при изучаването на учебни предмети. А желанието да запазят собствената си идентичност и ангажираността към същите ценности само изостря престоая им в училище. Нерешените проблеми на децата - бежанци в училище могат да нарушат способността на детето да получи положителни чувства извън семейството, което е в рамките на новата общност - тя бележи възплъщение на колективните интереси, ценности и норми, които уреждат взаимоотношенията при съвместните дейности и върху които се изграждат различните видове взаимоотношения. В този смисъл общността има силно влияние върху процеса на самосъзнание, неговото развитие и определя всички взаимоотношения с другите хора. Ето защо, разпадането на инфраструктурата на общността, икономически колапс и културната фрагментация водят до нарушение на разбирането, враждебност и увеличение на девиациите.

Попадайки в друга страна, децата трябва да се адаптират към новата култура, да научат нови ценности, които често са в противоречие с традиционните им ценности и норми, което води до напрежение в семейството и до неизбежни социални конфликти. Известно е, че по-голяма роля в процеса на социализация е чрез участието в различни училищни постановки. Те постепенно формират у детето морални норми и стандарти на поведение. Така то се свързва с откриването на нова култура, различна от нормалния начин на живот в семейството.

Друга мощна сила в социализацията на детето, особено при формирането на неговия морал и поведение, е религията. Но ако на новото местоживееене, страната като цяло изповядва различна религия, връзките със старата вяра постепенно намалява, тъй

като детето се приспособява към новата микросреда. Това обстоятелство е сериозно за развитието на детето – бежанец.

Всичко изложено по-напред води до заключението, че изучаването и разбирането на предизвикателствата, с които се сблъскват децата – бежанци, показват необходимостта от разработване на ефективна програма за тях. Ясно е, че е най-идеалното решение на тези проблеми ще бъдат подходящи мерки за предотвратяване на войни, конфликти, насилие, изтезания, разпадане на семейството, родствени и обществени структури.

REFERENCES

1. Гал, Л., Фрелик, Б., План за овладяване. Отпращане и задържане на сирийци и други търсещи убежище и мигранти, Human Rights Watch, 2014
2. Закон за закрила на детето, 2000
3. Закон за убежището и бежанците, чл. 25(1)
4. Закон за убежището и бежанците, чл. 25(5)
5. Семейен кодекс, 2009
6. Convention on the Rights of the Child, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990
7. UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6: Treatment of Unaccompanied and Separated Children outside their Country of Origin, (Thirty-ninth session 2005) UN Doc. CRC/GC/2005/6, para 33
8. UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6, para. 62
9. UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6, para. 33